

Oponentovo posouzení diplomové práce Dagmar Hrdinové: Dítě a dětství v tvorbě Jaromíra Johna

Na volbě tématu a jeho zpracování je sympatické, že se autorka pokusila (většinou úspěšně) aktualizovat literární hodnotu opomíjenou a takřka zapomenutou – že ve své práci nepředvádí prvořadě své intelektové schopnosti (dovednosti), ale slouží především zvolenému autorovi tím, že ožívuje méně známou složku jeho díla, které se, podobně jako dílo Vladislava Vančury, utvářelo jako syntéza tvárného hledačství, zájmu o všemožné podoby lidství a vysokého mravního étosu. Stěžejní část práce se věnuje prezentaci, místy spíše analýze a zhodnocení, Johnových prozaických prací, zaměřených na dětského či dospívajícího čtenáře, tedy prací, v nichž forma vypravěčského zprostředkování odpovídá adresátovi (akceptuje ho) a vyprávění pak plní více funkcí: kupříkladu poznávací, výchovnou, zábavnou apod.

Autorka si počíná systematicky a uvážlivě, takže s použitím pramene a sekundární literatury nejprve stručně rekapituluje životopisná fakta týkající se Bohumila Markalouse, posléze Jaromíra Johna. Pak se ovšem stručný životopisný přehled zužuje pouze na vznik a vydávání literatury pro mládež a ona linie, která představuje zásadní přínos pro českou prózu, prózu projevující též schopnost tvořivé a inovativní „sebereflexe“ (řčeno s Danielou Hodrovou), zůstává smlčena. Na tomto místě bych rovněž podotkla (a nemíním to jako zásadní výtku), že by mě zajímaly souvislosti a odkazy prokazující vztah Johnovy beletrie určené dětem a mládeži k beletrii vytvářené s náročnější uměleckou ambicí.

Přínosným se mi jeví výklad autorova chápání poetiky dětské literatury (toho, co je žádoucí, co je nevhodné), zvláště pak zdůraznění jeho vědomé snahy o mluvnost stylu, ověřovanou hlasitou četbou textu. Pro následný průzkum konkrétních próz, znamenajících originální přínos pro danou oblast písemnictví, má podstatný význam také „Stručný přehled vývoje literatury pro děti a mládež, právě tak jako hledání teoretických východisek, a to v jakési typologii jednotlivých funkcí, kterou si Dagmar Hrdinová osvojuje prostřednictvím Jana Mukařovského, Otakara Chaloupky a Vladimíra Nezkusila (viz Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury, 1973). S funkčním hlediskem se sice nepracuje nějak systematicky, neboť tu nejde o schematizaci, ale o obsažnou prezentaci, popřípadě interpretaci vybraných děl. Je však zřejmé, že ho autorka má stále na mysli, o čemž svědčí i to, že se ono hledisko uplatňuje v závěrečných shrnutích.

Hlavní, samostatná a nejpřínosnější část předkládané práce byla autorkou označena Interpretace, čímž byl nastolen dosti vysoký nárok, stupeň očekávání apod. Vskutku interpretační úrovně dosahuje výklad jen v některých svých částech, někdy jde pouze o dílčí postřehy. Skromněji bych psala o prezentaci, rozboru a zhodnocení, což vůbec nesnižuje kvalitu autorčina čtení a myšlení o přečteném. Pakliže budeme akceptovat interpretační přístup, který Dagmar Hrdinová předesílá a v Závěru znovu zdůrazňuje, pak se nám tato aspirace jeví nejpřukavější v kapitolách věnovaných Listům z vojny a Tátovým povídkám. V prvním případě se velmi pečlivě a chápavě sleduje nejen motivika, také stylizace vyprávění (dopisová), činící z výpovědi o válce (o válečné zkušenosti), která ve své fakticitě ovšem nedominuje (namnoze zůstává v pozadí), až unikátní variantu. Jak vyplývá z autorčina výkladu, spočívá nadčasová hodnota Tátových povídek zejména v tom, nakolik lze výpravné tlumočení elementární životní zkušenosti (zrození, vývoj, dospívání, rodina...) učinit důvěrným, poutavým a neotřele ztvárněným.

Pojednání Rajského ostrova, značně detailní, se mi jeví nejpopsnější, nejvíc závislé na autorově postupu (večer po večeru) a stylu podání. To bylo nejspíš podmíněno heterogeností samotného prozaického cyklu, kde se retrospektivní soukromá linie propojuje s jakousi historickou kronikou, v níž defiluje řada faktografických údajů, dějinných událostí, známých figur. Dominuje vznik Národního divadla a vše prostupuje idea vlastenecká. Sama Dagmar Hrdinová shrnuje, že motiv dětství byl tentokrát využit pro „vlastenecky zabarvený historický popis stavby Národního divadla a seznámení čtenáře s mnohými významnými osobnostmi českého prostředí“.

V kapitole věnované próze Vojáček Hubáček uspěla autorka vyložit, v čem spočívalo přepracování povídky V mohamedánském nebi z Listů z vojny, zaznamenala dokonce motivy čerpané z Tátových povídaček. Protože se próza zhodnocuje i z hlediska uplatnění pohádkových postupů a motivů (tedy jejího dalšího zfikčnění), odkazuje se k Proppovi, ovšem s tím, že se daná próza jeho modelu rovněž podstatně vymyká. Není divu, když jde o autorské dílo, v němž pohádkovost představuje pouze jeden ze stylizačních prostředků.

K rozboru Topičova australského dobrodružství bych podotkla jen tolik, že z hlediska žánru jde o dobrodružný cestopis a že by se mělo více přihlédnout k faktickému (dokumentovému) východisku. Zvláště při posuzování pravdivosti a dobrodružnosti. Nejistota, kterou v této části zaznamenávám, se možná projevila také celou řadou neobratných, nelogických formulací, které se dříve neobjevovaly. Nebo sporadicky (Vojáček Hubáček). Uvádím jen některé příklady: „osobnosti byly jen staticky výčtově popsány“; „obraz starostlivé ženy hnané přírodou postarat se“; „Prostřednictvím hlavní dějové linie vypravěč popisuje i faunu a floru Austrálie“; „historická složka tvoří v T. a. d. výraznou opěrnou základnu. Též důraz na autenticitu zpracování deníků evokuje historický aspekt.“

Práce, která pro mne znamenala přínos citlivým zasvěcením do málo známé oblasti díla jednoho z nejvýraznějších reprezentantů mnohotvárné hry s vyprávěním, má bohužel sestupný průběh. Ten stvrzuje třeba formulační problematičnost Topičova australského dobrodružství, také ale informativní komentář k Příběhům Dona Quijota. Těsně před Závěrem se vlastně otevírá téma zcela jiného řádu – problematické téma adaptačního zpřístupňování vrcholných děl světové literatury dětskému čtenáři. Tímto tématem ovšem opouštíme území původní autorské tvorby.

Jak patrně, závěrečné výtky nepřevažují nad oceňujícím hodnocením. Práci Dagmar Hrdinové doporučuji k obhájení a navrhuji známku velmi dobrou.

Doc. Marie Mravcová